

Kartoffelkogning i Tvis op gennem 1940'erne og 50'erne

Transportabel kogning:

Ruin fortæller historie

Ved matrikel Skautrupvej 36 blev under krigsårene 1940-45, opført en bygning som studeplads for en transportabel kartoffelkoger, etableret af en kartoffelkoge forening i Tvis. Denne bygning ligger nu som ruin efter endt gerning som kartoffelkogehus.

Det fortælles ved husets ejer Skautrupvej 36A, at denne bygning er opført på egen matrikel 36, og derfor ikke forbundne med øvrige bygninger Skautrupvej 36A og 36B, må resterne iflg. loven ikke fjernes, da der indenfor 2 år skal opføres anden bebyggelse, som han ikke så sig i stand til hvad skulle være.

At der på dette hjørne forekommer 3 matrikler som Skautrupvej 36, 36a og 36b, forekommer mystisk uden forklaring.

Foto: Chr. Østergaard - Kartoffelkogehuset som ruin 10. marts 2024

Om den Transportable kartoffelkoger i Tvis

Fortæller tidl. gårdejer Bent Haunstrup Christensen, "V.Høvids" Tvis.

Danmark set fra Luften: Skautrupvej 36 - 1955

Under anden verdenskrig blev den kørende kartoffelkoger etableret ved oprettelse af en Kartoffelkogerforening i Tvis.

Benyttelse heraf var på skift ved tegnede foreningsmedlemmer. Den fik studeplads ved bygning af den omtalte forfaldne ruin ved Skautrupvej 36.

Kartoffelkogerens opbygning var med to kedler på en bredsporet vogn, med omringede jernringe på træhjul. Den havde en høj skorsten ca. 5 m. som kunne nedlægges under vejtransport.

Under vejtransport kunne den trækkes af to heste, som med tiden blev udskiftet med traktortræk af Eskild Frøjk, som da havde

fået traktor.

De to kedler kunne hver især rumme 500-600 kg kartofler til kogning. Som brændemiddel for kogning var alm. brændsel som træ, kvas, eller hvad nu var ved hånde.

Som fyrmester var ansat Viggo, ved kaldenavn "én tand", vistnok Pedersen, Tvis, Viggo var også bremsestyret af kartoffelkogerens under vejtransport, som var nødvendig ned ad bakke, da heste ikke der ved ene kunne holde.

Vognens bremsesystem var noget drejeligt wiresystem fra førersæde til bremseklodser på hjulene.

Forud for kartoffelkogning var gravet en jord kule, passende til vognen kunne trækkes langs ad, hen over kulen, hvori man så kunne tippe kedlerne med de kogte kartofler. Her blev de kogte kartofler så stampet til en passende komprimering, og var herfra så anvendelig som daglig grisefoder.

En speciel hændelse krigen

Under en kogning i "V. Høvids" kom et lavtflyvende tysk jagerfly, som flere gange kredsede rundt om kartoffelkogerens, nok i den tro, at dets lange skorsten var en kanon.

Bekendt, foreligger ingen foto af kartoffelkogerens, som så med dette, gik et stykke kulturhistorie til grunde.

Chr. Østergaard Jensen
marts 2024

Denne første del er skrevet af Chr. Østergaard Jensen.

Hvordan så de ud disse kørende kartoffelkoger.

Ja der er flere bud, som kan findes på arkiv.dk.

Bolderslev – Broagerlands lokalarkiv.

Fra Alslev Sognearkiv 1952.

Fra Sahl v. Vinderup – Vinderup arkivet. 1950 – 55.

Huset som Tvis kogeren stod i.

Skautrupvej 36 – åbenbart et selvstændigt matrikelnummer.

Kartoffelkogehuset. 1955.

Som Christians billeder viser er der kun en ruinhob tilbage

I 1991 holder huset sig fortsat pænt.

Luftfoto – Det Kongelige Bibliotek – 1991.

Stationær kartoffelkogning

Langt de fleste mejerier tilbød deres leverandører at få kogt kartofler om eftermiddagen. Her udnyttede man den skoldhede damp fra dampmaskinerne.

Det gjaldt også Tvis Mejeri, som disse billeder viser.

KARTOFFELKOGER

Man udnytter den varme vanddamp til kogning af kartofler.

1913: Den første kartoffelkoger til 10 tdr. opstilles

1943: Kartoffelkogning forhøjes fra 6 til 7 kr. pr. 10 tdr.

1953: Der købes et nyt kartoffelkogeanlæg til 40 tdr. kartofler.

Indtægter ved kartoffelkogning kulminerer i 1957.

1947: 4.065 kr.

1952: 21.000 kr.

1954: 25.000 kr.

1955: 27.000 kr.

1956: 18.000 kr.

1957: 45.000 kr.

I Tvis stor kogekedlerne i gården bag mejeriet.

De kogte kartofler blev kuglet ned på gårdene og anvendt til grisefoder. Det var også populær "drengefoder" at snuppe en dampende varm kartoffel, når vognene kørte fra mejeriet.

Figur 31. Sognerådsformand Hans Larsen Tvis fylder kartofler i kogerens. Kartofflerne har lange spirer, så det må være et forårsbillede. Mejeribestyrerens yngste datter Else Merete på læsset ca. 1960.

Figur 32. Her er det Søren Giver(f.1953) som hjælper med at læsse kartofler i vaskeren før kogningen.

O. et mejeri var der liv og mennesker næsten døgnet rundt. Mælk om formiddagen og kartofler om eftermiddagen.

Læg mærke til, hvordan det damper fra det kogte læs udfor mejeristboligen.

Rolige heste midt i travlhed.

Speciel gode billeder fra Gørding Mejeri

Gørding Mejeri, Kartoffelkogning.

Gørding Sognearkiv 1951

Gørding Mejeri, Kartoffelkogning.

Det var en spændende proces også for børn. Her bliver kartoflerne kørt ind på stivogne

2. del er samlet af

Bent Bak

03 2024

Minder fra kartoffelkogning.

Kristian Sandfær Larsen

Ja, minderne har man da lov at have. Jeg er en årgang 46 og har været med far på mejeriet og få kogt kartofler.

Mener også det var med hestetræk. De stod som tidlige nævnt opstaldet i kirkestalden, måske skulle de have nye sko, så kom smeden forbi og ordnede det.

Kogeriet var ret moderne, bortset fra at kartoflerne skulle skovles op i vaskeren manuel.

Vi var altid inde på mejeriet og skulle have ost med hjem. Der blev ikke lavet ost på Tvis mejeri, men Giver (mejeribestyreren) havde en ostebutik og der var altid gode smagsstykker måske sammen med en klat smør.

Har flere gange oplevet der blev taget smør ud af kærnen og puttet i dritlerne.

Så var det hjem med de kogte kartofler, her var det vigtig at have nogle papirsække med til at sidde på, for kartoflerne var meget varme.

Chr. Østergaard Jensen

Så fik vi historikken for kartoffelkogerne sat lidt på plads

Måske dette skulle være tilføjet. For aflæsning af kartofler fra vogn til koger, 10 tdr., var der afsat 7 min., hvorefter mejeristen satte damp på. Kogetid var en lille timestid. Har selv smidt mange tons kartofler igennem de koger.

Men hvad fordrev man så tiden med, under kartoffelkogning på mejeriet.

Tiden før den grå Ferguson, var transport med hestetræk. Under kartoffelkogetiden var hestene opstaldet i hestestald ved kirkehuset, og der var samlet en del byærinder med hjemmefra, som så kunne ordnes i ventetiden.

På den tid var der altid liv og sjæl i bybilledet. Der var slagter, Brugs, købmand og et par skomager, samt et par smede, ligesom der kunne købes en kop kaffe hos bageren. Der var nok at få en times tid til at gå med.

Var man heldig, kunne man løbe over en som man et bajers tid kunne få en sludder for en sladder med.

Den tid er omme og er gået samme vej, som kartoffelkogehuset på Skautrupvej, hvor ruin fortæller historie.